

Боголюбов Микола Миколайович

8(21).3.1909, Нижній Новгород — 13.2.1992, Москва

Математик і фізик-теоретик, засновник наукових шкіл нелінійної механіки, статистичної фізики та квантової теорії поля. Академік АН УРСР (1948), академік АН СРСР (1953), заслужений діяч наук УРСР (1970), лауреат Ленінської премії (1958), Державних премій СРСР (1947, 1953, 1984), двічі Герой Соціалістичної Праці (1969, 1979).

Народився в м. Нижній Новгород (Росія). Після завершення семирічки самостійно займався математикою і фізикою. З 14-ти років брав участь в семінарі кафедри математичної фізики Київського університету під керівництвом академіка [Д. Граве](#). У 1924 році у п'ятнадцятирічному віці М. Боголюбов написав першу наукову працю, а наступного року був прийнятий безпосередньо до

аспірантури при Всеукраїнській академії наук (науковий керівник академік – М. Крилов), яку закінчив у 1929 році, отримавши у 20 років ступінь доктора математичних наук. У 1925–1943 роках працював на кафедрі математичної фізики Всеукраїнської академії наук (з 1936 – АН УРСР). У 1936–1950 роках – професор, завідувач кафедри Київського університету. З 1948 року регулярно перебував і подовгу мешкав у Москві, де очолював Теоретичний відділ в Інституті хімічної фізики АН СРСР. У 1950—1953 роках працював також у закритому інституті оборонного профілю в Арзамасі-16 (сучасний Саров, Росія). Від 1953 року – завідувач кафедри квантової статистики і теорії поля Московського державного університету, водночас од 1956 року – в Об'єднаному інституті ядерних досліджень у Дубні (Московська обл., Росія, в 1965–1989 роках – директор інституту). У 1966–1973 очолював також [Інститут теоретичної фізики АН УРСР](#), а в 1983–1989 роках – Математичний інститут імені В.А. Стеклова у Москві. В 1963-1988 роках – академік-секретар Відділення математики АН СРСР.

Дослідження вченого стосуються варіаційного числення, функціонального аналізу, теорії диференціальних рівнянь, теорії ймовірностей, математичної фізики, статистичної механіки, квантової теорії поля і теорії елементарних частинок.

Розробив (1934–1937) асимптотичний підхід до теорії нелінійних коливань (спільно з М. Криловим), загальну форму теорії збурень (1946), заклав основи сучасної теорії кінетичних явищ (1947), побудував мікроскопічні теорії надплинності бозе-систем (1947–1948) та надпровідності (1957). Запровадив поняття квазісередніх і розробив нову теорію фазових переходів (1963). Спільно з Д. Ширковим розробив теорію матриці розсіювання і дав нове формулювання квантової теорії поля (1955). Подав строге доведення дисперсійних співвідношень, запровадивши поняття амплітуди розсіювання (1956). Незалежно від

Інститут теоретичної фізики
ім. М. М. Боголюбова
НАН України

Й. Намбу спільно з А. Тавхелідзе і Б. Струминським запровадив квантове число-колір, побудував тритриплетну теорію кварків з цілими зарядами (1955).

Створив наукові школи у містах Київ, Москва та Дубна. Почесний член багатьох іноземних академій наук. Президією НАН України засновано премію ім. М. Боголюбова, його ім'я присвоєно Інституту теоретичної фізики НАН України.

Джерела інформації:

- [e-Енциклопедія історії України](#)
- [Вікіпедія](#)

www.nbu.gov.ua/people/bogolubov.html